

Not working (Josh Cohen) – recenzija

Minea Rutar,
Ljubljana

47

Britanski psihoanalitik in profesor moderne književnosti Josh Cohen svojo zadnjo knjigo *Not working* začne s prevpraševanjem vseprisotne ideje, da je »bistvo naše človečnosti v tem, da delujemo in ustvarjamo«. V to ga vodi ugotovitev, da se vse več njegovih pacientov sooča s simptomi, ki jih poznamo pod oznakami izgorelosti in depresije. Čeprav je psihoterapevt in bi tako lahko bil obtožen individualizacije človeškega trpljenja (torej izpostavljanja zgolj subjektivnega, psihološkega vidika namesto upoštevanja socioloških dejavnikov), skozi celotno knjigo eksplicitno obravnava vlogo družbenega pritiska na razvoj posameznikovega občutka vrednosti oz. pomembnosti in zadovoljstva oz. sreče, tako da se spretno izogne vsakršni patologizaciji posameznika kot obstoječega izven družbenega konteksta, niti ne abstrahira duševnih stisk od posameznika do te mere, da bi jih popolnoma pripisal makro dejavnikom (prevladujoči ideologiji, kulturi, diskurzu ali materialnim pogojem).

Bolj kot da bi ponujal jasne rešitve in nasvete, avtor ponuja svoje razmisleke ob intimno osebnih in številnih kliničnih opažanjih, s čimer bralcu omogoča občutek globoke razumljenosti in s tem legitimacije lastnih občutkov, vezanih na odpor do dela; pronicljiv uvid v razumevanje pojava izgorelosti tako s psihološke kot sociološke perspektive; upanje, da je možno delati, biti srečen in živeti *drugače* onkraj trdega prijema prisile po konstantni storilnosti in produkciji.

Ena temeljnih ugotovitev je identifikacija dveh virov tesnobe izgorelega človeka (delavca/študenta/dijaka). Eden od obeh identificiranih strahov izhaja iz nadjazovske grožnje, da si človek ne zasluži obstajati, če ni dosegel izmuzljivega cilja karierne izpolnitve oz. se neprestano karierno ne izpolnjuje, napreduje, dosega, producira. Drugi od strahov je bolj impliciten in zato morda bolj strašljiv, ker se mu je skoraj nemogoče ogniti ali upreti, in to je strah, da če tega ne počnemo (če ne iščemo vedno novih načinov preseganja lastne tendence k inerciji, pobega iz tako demonizirane cone udobja), bomo globoko nesrečni, neizpolnjeni, nezadovoljni.

Ni se težko strinjati, da za srečno življenje ni nujno oz. celo predstavlja oviro klasično »delo«. Nihče več *zares* ne zagovarja ideje, da je smisel našega življenja moč najti v osmih urah dela na dan v skladišču ali prodajalni.

Ne, vprašanje je postalo subtilnejše, grožnja odgovora nanj pa toliko bolj srhljiva. Kaj pa, če niti neklasično »delo« v obliki kreativnega (a nenehnega in h končnemu rezultatu oz. proizvodu usmerjenega) ustvarjanja ni nujno tisto, kar nas bo osrečilo oz. izpolnilo? Kaj če se lahko tudi pri takem delu na poti izpolnitve pojavijo nepričakovane ovire?

Čeprav je delo pedagoškega delavca, pa naj gre za vzgojitelja v vrtcu, učitelja v osnovni in srednji šoli ali pa visokošolskega profesorja raziskovalca verjetno neprimerljivo z običajnim delom v stopnji kari-

erne izpolnjenosti, ki jo načeloma omogoča (za pomemben del ljudi v tem poklicu raziskave namreč kažejo, da so ga aktivno izbrali, torej da je zanje res po-klic), je še vedno *delo* in s tem podvrženo isti prisili v obliki »moram«, ki zahteva nenehno upiranje lastni inerciji. In to samo po sebi ljudi – vsaj nekatere – lahko začenja spravljati v obup, izgaranost, cinizem, čeprav načeloma delajo tisto, kar so izbrali in jih (pod določenimi pogoji) veseli.

Kar se na tej točki zdi, da je tisto, kar se nam upira, torej ni vsebina samega dela, ampak ideja nenehne razpoložljivosti, prisile, ideja brezkončnega seznama stvari, ki jih »moram« opraviti, pa če je vsebina tega »moram« še tako skladna z našimi interesi, zanimanji in ambicijami.

Kot strne Cohen, »čeprav lahko [težnja po produktivnosti, ambicioznosti, uspešnosti] služi kot spodbuda za ambicioznost in ustvarjalnost, lahko *postane tudi zahrbtno kaznovalna, vzbuja občutke sramu in neustreznosti zaradi vrzeli med tem, kar smo, in tem, kar čutimo, da bi morali biti.*« (str. XVIII)

Kaj potemtako preostane? Ali smo na drugi strani sploh lahko srečni in zadovoljni, če se zgolj prepuščamo inerciji in je niti ne skušamo (neprestano) premagovati? Javni diskurz je ustoličil mnenje, da ne samo, da to ni možno, pač pa je celo prepovedano. Kot piše Cohen, besni smo na tiste, za katere se zdi, da so zmožni biti srečni, ne da bi se trudili stalno producirati in nekaj početi, kot da bi jih hoteli zaslišati, kako si drznejše uživati v drobnih radostih in celo brezdelju – v tako »primitivnih, nepremišljenih, neproduktivnih in kratkotrajnih oblikah zadovoljstva«. Čudimo se tistim redkim posameznikom, ki izberejo tvegane nestorilnostne poklice s skrajšanim delovnim časom, prožne oblike dela z manjšim dohodkom in slabšimi rezultati, ki se ne ženejo za napredovanji in nazivi in veljajo za »neambiciozne«.

Kot da bi se vedno znova spraševali, mar ne bi bili zares srečnejši, če bi se le še malo bolj potrudili za samouresničitev, se še malo močneje uprli težnji po inerciji in ne-produciranju ter se »bolj potrudili«? Zdi se nam, da s tem, ko si drznemo želeli pasiv-

nost/ne-delo/brezdelje/inercijo/odsotnost prisil, hočemo preveč; in tega se sramujemo. Razbremenjeni smo bili (seveda ne vsi) prisile in bede rutinskega, nekvalificiranega dela, zdaj pa vihamo nos še nad možnostjo samoizpolnitve v smiselnem, visokokvalificiranem in kreativnem delu? Koliko bolj leni in podvrženi zasledovanju golega ugodja pa še lahko postanemo?

Taka vprašanja so zastrašujoča, glas, ki jih zastavlja, pa je neuničljiv in uničujoče dominanten in ga Cohen poistoveti s psihoanalitičnim konceptom t. i. kaznovalnega nadjaza. Seveda se mu uklonimo, naš samoprezir zaradi lastne težnje po ugodju pa se pogloblja in grozi, da škode, ki jo povzroča našemu psihičnemu blagostanju, enkrat ne bo več mogoče popraviti. Rezultate tega procesa Cohen prestreza v psihoterapiji ljudi, ki so izgoreli, ko so se želeli »samoizpolnjevati« brez meja. In nenazadnje: postreže tudi s svojo lastno pretresljivo izkušnjo istega procesa, ki ga je po hudi izgorelosti spodbudila k osebni preobrazbi.

Rešitev? Možnost izpolnjujočega dela in popolnega pasivnega premora, le v drugačnem razmerju (v prid slednjemu)? A kaj ko sta pasivnost in golo obstajanje postala tako demonizirana, da se nas večina zgrozi že ob misli na to, da bi se v kakršni koli meri (razen morda nekaj ur, največ nekaj dni naenkrat) odpovedali prisili po produciranju, aktivnem udejstvovanju, smiselnem izpolnjevanju svojih potencialov. Povedno je, da sta v zadnjem času postali uspešnici tudi knjigi *Hvalnica počasnosti* (Carl Honore), ki analizira, kako trenutna delovna kultura ogroža naše duševno zdravje, ter *Lenoba: težavna disciplina* (Manfred Koch), v kateri je imperativ nenehnega, neutrudnega dela predstavljen kot ena osrednjih zagat naše dobe.

Zakaj smo tako nekritično sprejeli idejo, da je (in da mora biti) delo oz. nenehno premagovanje inercije in težnje po ne-delu, nenehno prizadevanje in trud osrednji temelj naše pravice do obstoja in – subtilneje, a enako zastrašujoče – do sreče? In vse to kljub vsem dokazom iz resničnega življenja, ki pričajo o nasprotnem (množični problem prokrastinacije,

lenarjenja na delovnem mestu (angl. slacking off), hrepenenje po dopustu, počitnicah, prostih dneh, praznikih, upokojitvi) ravno zaradi pretiranega pehanja za delom? Smo res obsojeni na nenehno zasledovanje iluzije – neizmerno prepričljive iluzije –, da se skriva pravica do sreče (celo pravica do obstoja) tam nekje za naslednjim premaganim izzivom, naslednjim doseženim ciljem, naslednjim neumornim uporom težnji po inerciji?

Cohen sklene knjigo s preprosto, a v kulturi, ki temelji na dosežkih (angl. *achievement culture*), ne-

sprejemljivo in radikalno idejo, da morda ključni problem ni težnja po inerciji, ki jo tako demoniziramo, pač pa naši siloviti in obupani poskusi nenehno se ji upirati in jo premagovati, četudi nas to upiranje stane vsakršen duševni mir in na koncu – paradokso – dobro življenje. ■

Vir

Cohen, J. (2020). *Not working: why we have to stop*. Granta Books.

49

DIGITALNA BRALNICA ZAVODA RS ZA ŠOLSTVO

Strokovni priročnik **je namenjen:**

- **vzgojitelju začetniku** (kot opora in izhodišče za razvoj profesionalne identitete vzgojitelja) in
- **vzgojitelju z izkušnjami** (ponuja celosten vpogled v njegovo delo ter daje možnost prevetritve in osvežitve vzgojno-izobraževalnega dela).

V priročniku je predstavljen celovit pregled delovanja dijaških domov v naslednjih vsebinah:

- Namen in vloga dijaških domov
- Zakonodajni okvir delovanja
- Dijaški dom kot varno in spodbudno učno-vzgojno okolje
- Mladostnik v sodobni družbi
- Vzgojitelj
- Vzgojno-izobraževalno delo
- Pomen sodelovanja s starši
- Svetovalna služba in druge službe
- Etični kodeks in
- Samoevalvacija kot način zagotavljanja kakovosti vzgojnega dela

